

از عروه الوثقی تا حبل المتین

۵ خرداد ۱۳۹۴ ساعت ۱۹:۰۵

در ایران نیز مطبوعات همانند بسیاری از کشورهای جهان توسط حاکمان راه اندازی شد. اولین روزنامه ی ایرانی کاغذ اخبار نام دارد، هر چند این روزنامه بی نام است و شماره ی اول آن به نام اعلام نامه منتشر گردید اما در تاریخ مطبوعات ایران با نام کاغذ اخبار مطرح است. این روزنامه توسط میرزا صالح شیرازی که از نخستین تحصیل کردگان اعزامی به اروپا توسط عباس میرزا بود به چاپ رسید هر ماه یک بار منتشر می شد. این روزنامه در سال چهارم سلطنت محمد شاه قاجار در دو صفحه منتشر می شد و به اخبار و مسائل مملکت البته با دید تملقی می پرداخت.

در ظهور پدیده های بزرگ اجتماعی و تحولات بی نظیر تاریخی تنها عوامل داخلی کشور ها نیست که تاثیر گذار است بلکه عوامل آن سوی مرز ها نیز می تواند آثار قابل توجهی در سیر این تحولات داشته باشد. حضور رهبران و فعالان سیاسی، محافل و احزاب یا شاخه های احزاب و مطبوعات از جمله عامل هایی می باشند که در شکل گیری یک تحول می توانند چه با حضور در یک کشور و چه در خارج از آن به ایفای نقش بپردازند.

در این بین مطبوعات یک عنصر خاص می باشند. مطبوعات به عنوان عاملی تاثیر گذار در تحولات سیلسی و اجتماعی جوامع، از طریق تاثیر بر آگاهی ها، نگرش ها و باورهای اعضای جامعه، ایفاگر نقشی تعیین کننده در شکل گیری قدرت اجتماعی به شمار آمده و تعامل سازنده و کارآمدی را با نهادهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی سبب می گردند. به بیانی دیگر مطبوعات به دلیل انعکاس و تحلیل و گزارش به روز و مستمر رخ داده ها، در ارایه ی تفسیر و تصویری از سیر تحولات جاری در جوامع و کشور ها از اهمیت ویژه ای برخوردارند. مطبوعات آن هم در جریان تحولات اجتماعی نقش بسزایی دارند. به خصوص مطبوعات اعتقادی و مسلکی که در آن بررسی مسائل سیاسی و اجتماعی و روشنگری درباره ی این مسائل شاکله ی اصلی مطالب را تشکیل می دهد.

در دوره ی اولیه ی ظهور مطبوعات در جهان معمولاً مطبوعات این روند سه گانه را طی کرده اند: اول در زیر یوغ حاکمان بوده اند. در این دست از مطبوعات بیشتر محتوای مطالب به تمجید از اقدامات حاکم کشور می پردازد. روند دوم مطبوعات اعتقادی است که در آن روشنگری و روحیه ی آزادی خواهی موج می زند و مطبوعات با نوشتن مقالات آتشین در راستای اهداف ملی یا گروهی و حزبی خود قدم برمی دارند. سوم مطبوعات تجاری است که به جای عنصر اعتقادی تبلیغات و درآمدزایی جای می گیرد و حضور مطالب زرد و سرگرم کننده در سرتاسر آن موج می زند.

روند دوم در طی قرن های هجدهم و نوزدهم در اروپا همزمان با انقلاب های کشور های اروپایی به اوج خود می رسد. مطبوعات اعتقادی در سرتاسر اروپا خواننده دارند و گاه شب نامه های فرانسوی الگویی می شود برای سایر نویسندگان و انقلابیون ملل اروپایی به نوعی این مطبوعات زبان انقلابیون برای مبارزه با استبداد زمانه ی خویش بودند.

در ایران نیز مطبوعات همانند بسیاری از کشور های جهان توسط حاکمان راه اندازی شد. اولین روزنامه ی ایرانی کاغذ اخبار نام دارد، هر چند این روزنامه بی نام است و شماره ی اول آن به نام اعلام نامه منتشر گردید اما در تاریخ مطبوعات ایران با نام کاغذ اخبار مطرح است. این روزنامه توسط میرزا صالح شیرازی که از نخستین تحصیل کردگان اعزامی به اروپا توسط عباس میرزا بود به چاپ رسید هر ماه یک بار منتشر می شد. این روزنامه در سال چهارم سلطنت محمد شاه قاجار در دو صفحه منتشر می شد و به اخبار و مسائل مملکت البته با دید تملقی می پرداخت.

در دوره ی جانشین محمد شاه ناصرالدین شاه تنهاها روزنامه های دولتی اجازه ی انتشار پیدا می کردند که تنها به پوشش و ارائه دستورات حکومت و دربار می پرداختند. در دوران ناصر الدین شاه به دلیل شرایط سیاسی حاکم بر جامعه و کشور، از سوی روشنفکران و اصلاح طلبان توجه ویژه ای به مطبوعات به عنوان ابزاری جدید در ایجاد آگاهی و بیداری مردم و تغییر در مناسبات قدرت شد. در این میان ورود مفاهیم نوظهور چون آزادی و قانون به ادبیات سیاسی ایران و تعامل متقابل، بسط سازی و عینیت بخشیدن به آن مفاهیم جدید در قالب قوانین و مقررات حاکم بر کشور از یک سو و خودکامگی و استبداد رو به تزاید و بی اعتنائی ناصر الدین شاه به اصلاحات اساسی و وضع کشور از سوی دیگر، روشنفکران و آزادی خواهان ایران را به مهاجرت و ادواتاز آن سو گاه سختگیری های حکومت استبدادی حکم به تبعید این دگراندیشان می داد این امر هسته ی اصلی روزنامه نگاری تبعیدی ایران را در اروپا و آسیای ریزی کرده و فصل نوینی را در مطبوعات پیش از مشروطه گشود در دوره ی مظفرالدین شاه کمی از سختی ها کاسته می شود و ظهور روزنامه های جدیدی در آسمان مطبوعات ایران آغاز می شود. اما این سهل گیری حکومت به معنای کسب اجازه برای انتشار هر مطلبی نیست به همین دلیل این شرایط منجر می شود تا روزنامه های ایران تا پیش از انقلاب مشروطه به دو دسته تقسیم شوند. دسته ی اول روزنامه هایی است که در خارج از کشور چاپ می شوند و به طور قاجاق، مخفیانه و غیر رسمی وارد ایران می شوند و دسته ی دوم روزنامه هایی است که در داخل کشور منتشر می شوند که خود به دو دسته زیر نظارت دولت و غیر رسمی تقسیم می شوند.

یکی از دگرگونی های تعیین کننده و اساسی در شکل گیری تحولات انقلابی عصر مشروطه، پدید آمدن نوپای انتشار روزنامه های فارسی زبان روشنگر در بیرون از مرز های استبداد زده ایران دوران قجری بود. اصلاح طلبان و میهن پرستان روشنفکر ایرانی به علت عدم امکان نشر افکار روشنگرانه و آگاهی دهنده و همچنین ترقی خواهانه و همچنین امکان ارتباطات آزاد با سایر اقشار مردم، راه جدیدی را برای انجام فعالیت روزنامه نگاری و انقلابی انتخاب کردند. آن ها به دور از سرزمین خویش و تیغ سانسورچیان و چماق مامورین حاکم قلم خویش را در جهت اندیشه ی خویش، خواست مردم و منافع ملی بر روی کاغذ می چرخاندند.

از معروف ترین این روزنامه ها می توان به این موارد اشاره کرد: "اختر"، این روزنامه توسط میرزا محسن خان معین الملک در

اسلامبول راه اندازی شد. "قانون" که توسط میرزا ملکم خان در لندن به چاپ می رسید. "عروة الوثقی" که به وسیله ی سید جمال الدین اسد آبادی در پاریس منتشر می گردید. روزنامه ی وزین "حبل المتین" در کلکته ی هند به دست سید جمال الدین کاشانی معروف به مؤید الاسلام به انتشار رسید. روزنامه ی "پرورش" که توسط میرزا علی محمد خان شییبانی کاشانی معروف به پرورش در قاهره ی مصر منتشر می گردید نیز در زمره ی این روزنامه ها بوده است. میرزا علی محمد خان پیش از روزنامه ی پرورش روزنامه ی ثریا را در قاهره منتشر می کرده است. علاوه بر روزنامه ی پرورش روزنامه ی "حکمت" هم در قاهره مصر منتشر می شد. حکمت نخستین نشریه به زبان فارسی در مصر بود که توسط میرزا مهدی خان تبریزی مدیریت می شد.

ادامه دارد . . .

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۵۴۶/حبل-الوثقی-عروه>